

Όταν ο αρχαίος λόγος γίνεται επίκαιρη σάτιρα

Του Λεάνδρου Πολενάκη

Η πατρότητα της παράφρασης του «Πλούτου» του Αριστοφάνη από ανώνυμο συγγραφέα (1860), αποδίδεται σήμερα πια σχεδόν ομόφωνα στον Μ. Χουρμούζη. Στα επιχειρήματα που στηρίζουν αυτή την άποψη, μπορούμε να προσθέσουμε ακόμη ένα: αν η κωμωδία αυτή του Αριστοφάνη απηχεί, όπως υποστηρίζεται (Κόρνφορντ, Κερν), την αρχαία τελετουργία του «Βούλιμου» κατά τη διάρκεια της οποίας «διωχόνταν» πανηγυρικά και επίσημα απ' την πόλη η «πείνα» και καλωσορίζονταν ο «πλούτος» και όπου, όπως αναφέρει σχετικά ο Πλούταρχος, ένας δούλος που υποδύονταν την «Πενία» μαστιγωνόταν με βέργες και διωχόταν απ' το σπίτι με τις λέξεις «έξω βούλιμον, έξω 'δε πλούτον και υγείαν» (έξω η πείνα, μέσα ο πλούτος και η υγεία), δεν είναι περίεργο τ' ότι ο ανώνυμος παραφραστής έχει πλουτίσει την κωμωδία αυτή του Αριστοφάνη με τραγούδια στα οποία επανέρχεται το μοτίβο «έξω φτώχεια βρωμερά, μέσα πλούται και χαρά». Και ξέρουμε ότι ο Μ. Χουρμούζης γνώριζε τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς, ειδικά δε τον Πλούταρχο του οποίου αποσπάσματα παραθέτει συχνά στα κείμενά του (βλ. Τ. Λιγνάδη, «Ο Χουρμούζης», Αθήνα, 1986). Δεν είναι λοιπόν απίθανο να είχε διαβάσει ο Χουρμούζης και το σχετικό χωρίο του Πλούταρχου, να συνδύασε, με το οξύ πνεύμα που τον διέκρινε, τη σχέση του «Βούλιμου» με την αριστοφανική κωμωδία, έναν αιώνα πριν απ' τους Κόρνφορντ - Κερν και να εμπνεύστηκε το σχετικό τραγούδι!

Από την παράσταση του Δημοτικού Θεάτρου Νικαίας με τον «Πλούτο» του Αριστοφάνη σε παράφραση Χουρμούζη

Πέρα απ' τα πιο πάνω, όποιος γνωρίζει το πάθος με το οποίο ο αγωνιστής του '21 και κατόπιν βουλευτής, δημοσιογράφος και συγγραφέας Μ. Χουρμούζης, υπερασπίστηκε τους οπλαρχηγούς και ήρωες της επανάστασης που έχοντας δώσει τα πάντα στον αγώνα έμειναν κυριολεκτικά στο δρόμο, πεθαίνοντας της πείνας ή ζητιανεύοντας για να ζήσουν, εγκαταλελειμμένοι απ' το άστοργο νεοελληνικό κράτος, αναγνωρίζει εύκολα πίσω απ' την παράφραση αυτή του «Πλούτου», την πένα του Χουρμούζη, ο οποίος βρίσκει την ευκαιρία να τα «ψάλλει» ακόμα μια φορά στην επίσημη ηγεσία. Και είναι πράγματι εκπληκτικός ο τρόπος με τον οποίο πετυχαίνει, «εμπεριαιώνοντας» στο κείμενο του Αριστοφάνη, χωρίς να το αλλοιώνει και χωρίς να το προδίδει, να δώσει το «στίγμα» της δικής του εποχής, όπου η «δυτικοποίηση» της νεοελληνικής κοινωνίας αλλοιώνει το παρδοσιακό πρόσωπό της και κα-

ταστρέφει τα ιδανικά για τα οποία πολέμησαν οι ήρωες του '21, στα οποία ο Χουρμούζης μένει φανατικά προσκολλημένος.

Η παράσταση του Δημοτικού Θεάτρου Νικαίας, πέτυχε κατ' αρχήν το στόχο της. Ως προς την όψη της παράστασης, τα κοστούμια και σκηνικά του κ. Σίμου Καραφύλλη, διακριτικά α-χρονικά στις τρεις πρώτες πράξεις, παρέπεμψαν στις επόμενες δυο σε οικείες από γκραβούρες εικόνες, συνδυάζοντας το πραγματικό με το φανταστικό και προβάλλοντας την όψη μιας ευημερούσας τάχα μετεπαναστατικής Ελλάδας, κάνοντας για το λόγο αυτό πιο πικρόν ακόμη το σαρκασμό του Χουρμούζη. Ως προς το ύφος της παράστασης, θα μπορούσε να το χαρακτηρίσει κανείς με τον κάπως γενικό όρο «λαϊκό». Πιο συγκεκριμένα, η σκηνοθετική γραμμή (Κώστας Μπάκας), επιδιώκοντας τη δημιουργία «τύπων» και «χαρακτήρων» κατά το πρότυπο μάλλον της επιθε-

ώρησης, πέτυχε να δώσει ανάγλυφα «πρόσωπα» της νεοελληνικής κοινωνίας. Καταλαβαίνει κανείς μια πρόσθετη δυσκολία που προέκυπτε απ' το γεγονός ότι το ανθρώπινο δυναμικό του θιάσου έχει θητεύσει σε διαφορετικά είδη θεάτρου. Ο κ. Κώστας Ρηγόπουλος π.χ. έχει υπηρετήσει τη λεγόμενη «ελαφρά» κωμωδία, ο κ. Τάκης Χρυσικάκος προερχόμενος απ' το «Θέατρο Τέχνης» υπακούει σε άλλους κώδικες, κ.λπ. Παρ' όλα αυτά το αποτέλεσμα ήταν σε ικανοποιητικό βαθμό ομοιογενές. Η σκηνοθεσία κατάφερε να φέρει σ' έναν κοινό παρονομαστή το έμψυχο και άψυχο υλικό της. Ήταν δε κοινός παρονομαστής, ο ρυθμός της παράστασης, η οποία κατά διαστήματα «πετούσε». Η σκηνή του «αγώνα» π.χ. ανάμεσα στην Πενία και στον Χρεμύλο, κωμικοτραγική στο βάθος της, περιείχε όλα εκείνα τα στοιχεία που κάνουν τον θεατή ν' ανατριχιάσει, γελώντας ταυτόχρονα, με το φοβερό «θηρίο» που ενεδρεύ-

ει στο «κομωδικό ασυνείδητο» του Έλληνα, την προαιώνια πείνα. Η σκηνή αυτή που δόθηκε σ' έναν τόνο παρωδίας — και σωστά, δεδομένου ότι ήδη η «πάλη» αυτή του Νεοέλληνα ενάντια στον προαιώνιο «ε-χθρό» του μας είναι γνωστή και οικεία απ' τον Καραγκιόζη — ήταν η κορυφαία στιγμή της παράστασης. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ιδιαίτερα η σκηνή του γδυσίματος τους Κλεψίφρονα (κλέφτη πολιτικού), όπου ένας μη συγκρατούμενος σαρκασμός εσάρωνε τα πάντα στο πέρασμά του.

Σ' επίπεδο προσωπικής ερμηνείας δεν υπάρχουν υστερήσαντες. Όλοι οι ηθοποιοί υπηρέτησαν με συνέπεια τη σκηνοθετική γραμμή. Ο κ. Κ. Ρηγόπουλος (Χρεμύλος), ηθοποιός με ταλέντο εκτός απ' την πλούσια πείρα του, αξιοποίησε τα προσόντα του αυτά. Συγκρατημένος όπου έπρεπε, αλλά και με χειμαρρώδη ξεσπάσματα, έβρισκε κάθε φορά τον καταλληλο ρυθμό και τόνο. Ο κ. Τ. Χρυσικάκος (Καρίων) με απολαυστικές στιγμές. Ο Βλεψίδημος του κ. Χ. Μπίρου, αν παραβλέψει κανείς μια τάση προς το υπερβολικό, γνήσια ικανοποιητικός. Η πείνα της κ. Αγγελίας Κοζακίδου ...όντως φοβερό και ακαταμάχητο «θηρίο». Ο «Πλούτος» του κ. Π. Αναστασόπουλου, με σιγουριά και αυτοπεποίθηση για τη δύναμή του. Οι υπόλοιποι ηθοποιοί, με θητεία στην τηλεόραση ή στην επιθεώρηση κατά το πλείστον, έδειξαν τις δυνατότητές τους.

Αντίρρηση έχει κανείς ως προς ορισμένα «εκσυγχρονιστικά» στοιχεία που προστέθηκαν στην «παράφραση» του Χουρμούζη, χωρίς να προσφέρουν τίποτε ουσιαστικό.